

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
філологічний факультет
кафедра журналістики

Галина Шаповалова, Ярослава Шебештян

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ У ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН МЕДІАЛІНГВІСТИЧНОГО ЦИКЛУ

Ужгород 2024

Шаповалова Г., Шебештян Я.

Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу: навчально-методичний посібник. Ужгород, 2024. 46 с.

У запропонованому навчально-методичному посібнику подано стислий огляд засад медіатекстознавства, на основі яких запропоновано алгоритми вивчення медіатексту за найважливішими критеріями (схеми лексико-фраземного, стилістичного, культуромовного, комунікативного, жанрового та ін. аналізу); теоретичні узагальнення (зокрема щодо ознак, одиниць, компонентів, різновидів медіатексту) подано у вигляді таблиць, котрі сприятимуть ґрунтовному науковому, послідовному осмисленню української масмедійної творчості.

З огляду на те, що медіатекст є центральним поняттям багатьох фахових дисциплін, ці розробки варто застосовувати у процесі університетської підготовки медійників передусім під час вивчення курсів «Медіалінгвістика», «Медіатекстознавство», «Медіастилістика», «Культура мовлення медійника», «Засади медіакритики», «Стилістична майстерність / практикум медіафахівця», «Основи медіариторики», «Літературне редагування в ЗМК», «Теорія і практика журналістики» тощо.

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією вченої ради філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 7 від 19 травня 2023 р.).

Рецензенти:

к. філол. н., доц. Ольга Миголинець (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»);

к. філол. н., доц. Василь Шаркань (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»).

ЗМІСТ

Вступне слово	4
I. Засади лінгвістичного аналізу медіатексту	5
II. Схеми аналізу	15
2.1. Лексико-фразеологічний аналіз медіатексту	16
2.2. Синтаксичний аналіз медіатексту	17
2.3. Стилїстичний аналіз медіатексту	18
2.4. Культуромовний аналіз медіатексту	19
2.5. Аналіз тематичного компонента структури тексту	20
2.6. Аналіз фактологічного компонента структури тексту	22
2.7. Аналіз інформаційного компонента структури тексту	22
2.8. Аналіз логіко-поняттєвого компонента структури тексту	23
2.9. Аналіз емоційно-експресивного та психологічного компонентів структури тексту	24
2.10. Аналіз архітектонічного та композиційного компонентів структури тексту	25
2.11. Аналіз комунікативного компонента тексту	26
2.12. Комплексний аналіз медіатексту за структурою	27
2.13. Аналіз жанрової належності тексту	29
2.14. Риторичний аналіз тексту	30
2.15. Літредакторський аналіз медіатексту	32
III. Таблиці	34
3.1. Ознаки медіатексту	34
3.2. Одиниці медіатексту	34
3.3. Компоненти тексту	35
3.4. Стилїові різновиди тексту	35
3.5. Макротипи медіатексту	36
Література	37

ВСТУПНЕ СЛОВО

У підготовці сучасного медійника (журналіста, піарника, рекламіста) важливе місце посідає добре володіння знаннями про медіатекст, практичними навичками його аналізу й конструювання, оскільки саме текст є основним продуктом, результатом, метою діяльності фахівця у сфері масової комунікації.

Тут суттєвими є засади лінгвістичного аналізу медіатексту, своєрідність вивчення журналістського твору як центрального поняття підготовки професійного мовця, базові для відповідної методики поняття (ознаки, одиниці, компоненти та ін.), які є визначальними як для самого процесу вивчення медіатексту, так і для виокремлення різних типів аналізу журналістського твору. У виданні враховано, що одними з найважливіших в опануванні професійних компетенцій є навички читати – аналізувати – говорити / писати, а текстознавство як навчальний курс і галузь знань має інтегральний характер, логічні структурні зв'язки майже з усіма журналістичнознавчими дисциплінами. Найбільш адекватне розуміння медіатексту дає його комплексний аналіз, зокрема культуромовний або структурний (з урахуванням усіх компонентів: тематичного, логіко-поняттєвого, інформаційного, емоційно-експресивного, архітектонічного та ін.). Запропоновані теоретико-практичні розробки можна задіювати під час опанування студентами різних фахових дисциплін, що сприятиме свідомому використанню всіх лінгвально-паралінгвальних засобів текстотворення, а отже, забезпечить і ефективність професійної діяльності. Доведено: багатоаспектне, вдумливе опрацювання медіатексту на підставі методики лінгвістичного аналізу – дієвий інструмент опанування журналістики у вищій школі. Цей підхід апробовано під час вдосконалення освітньої програми в межах міжнародного проєкту Еразмус+ KA2 *“Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism / DESTIN”*, а орієнтація на фундаментальне осмислення медіаторчості, вироблення критичного мислення майбутнього фахівця (що справді є результатом послідовного систематичного читання й аналізу різноманітних журналістських текстів) схвально оцінені й закордонними експертами.

I. ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ МЕДІАТЕКСТУ

Сучасна практика засвідчує актуальність потреби удосконалення підготовки українських медійників. В академічні програми вищої школи наразі входить широке коло різноманітних дисциплін, центральним поняттям яких можна вважати медіатекст: діахронна журналістика орієнтована на вивчення прецедентних медіатекстів, синхронна – на способи, методи, прийоми вибору теми, пошуку фактів, мовностильового оформлення інформації тощо, тобто на конструювання медіатексту. Отже, одними з найважливіших в опануванні професійних компетенцій вважаємо навички читати – аналізувати – говорити / писати. Серед усіх дисциплін, де текст є центральним поняттям, саме медіатекстознавство як курс і галузь знань має спеціальне призначення, інтегральний характер, зберігаючи логічні структурні зв'язки майже з усіма журналістичкознавчими дисциплінами, особливо медіалінгвального циклу.

Теорія медіатексту перебуває на етапі формування і, відповідно, не набула ще стрункості та глибокого обґрунтування. Основні поняття потребують переконливішого з'ясування, осмислення, доопрацювання дефініцій та оптимальних терміноокреслень. Це засвідчують і дотичні до питань медіатекстознавства сучасні праці українських мовознавців та журналістичкознавців. З огляду на те, що всяка теорія спирається на поняттєвий апарат, який визначає її цілісність, суттєво, щоб його компоненти були гармонізованими, добре продуманими, супроводжувалися чіткими дефініціями, учення про текст потребує подальшого вдосконалення. Усе зазначене прямо стосується і фундаментальних, так і спеціальних для професійних мовців – медійників дисциплін (зокрема «Теорія і практика / методика журналістської творчості», «Тележурналістика», «Онлайн-журналістика», «Радіо- і телереклама», «Копірайтинг» та ін.). Тому методичні розробки в галузі медіатекстознавства можна успішно задіювати під час вивчення різноманітних курсів. Одним із найефективніших методів / способів осмислення мовленнєвих масивів є лінгвістичний аналіз тексту. Однак до цього часу більшість наявних

розробок не пристосовані саме до масмедійних творів. Звичайно, нові теоретичні напрацювання неможливі тут без урахування ґрунтовних, багаторічних досліджень українських лінгвістів різних аспектів художнього тексту.

Оскільки теорія медіатексту як відносно нова галузь спирається на здобутки загального мовознавства, лексикології, граматики, стилістики, риторики, прагматики, семіотики, герменевтики тощо, важливим у контексті нашого дослідження є доробок відомих українських науковців ХХ – ХХІ ст. І. І. Ковалика, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ (1984), В. В. Різуна, А. І. Мамалиги, М. Д. Феллера (1998), Т. В. Радзієвської (1999), К. С. Серажим (2008), І. М. Кочан (2008), Т. В. Кузнєцової (2020) та ін.

Безперечно, ключовою категорією лінгвістичного аналізу медіатексту є *текст і медіатекст*. До цього часу дискусійними є як зміст самих понять медіатекст, журналістський текст, так і їх розмежування. Вважаємо, що тут слід виходити з уже апробованого в науці розуміння тексту. Так, в енциклопедичній лінгвістичній літературі (2004, с. 679–680) акцентують увагу на таких найважливіших рисах цієї комунікативної одиниці, як усний і письмовий варіанти вияву, лінійність (реалізується за допомогою змістових, морфологічно-синтаксичних тощо засобів контактної і дистантної). Підкреслимо: однаково суттєвими є і внутрішні текстові зв'язки (розгортання макротем на рівні мікротем; послідовність актуалізації ключових понять, умонтованих у твір фактів та ін.), і зовнішні / формальні (архітектоніка, композиційна, жанрова специфіка тощо). У методиці лінгвістичного аналізу тексту слід брати до уваги комплекс критеріїв, серед яких – і стильова визначеність. Такий підхід актуальний також для вивчення медіатексту.

У журналістикознавчій царині також є відповідні напрацювання, зокрема такі: В. В. Різун «Визначення теми тексту: проблема редакторського аналізу» (дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філол. наук, К., 1988), «Літературне редагування» (К., 1996), «Аспекти теорії тексту» (Нариси про текст, К., 1998, с. 5 – 59); К. С. Серажим «Текстологія: елементи тексту і апарат видання» (К., 1998), «Текстознавство: підручник» (К., 2009); Мамалига А. І.

«Закономірності системно-структурної організації публіцистичного тексту» (дис. на здобуття наукового ступеня доктора філол. наук, 1988), «Синтаксис тексту» (Нариси про текст, К., 1998, с. 61 – 221); Феллер М. Д. «Редагування як різновид мовленнєвої діяльності» (дис. на здобуття наукового ступеня доктора філол. наук, 1987), «Текст як модель комунікативного акту (комунікативна ефективність тексту)» (Нариси про текст, К., 1998, с. 224 – 334); Потятиник Б., Лозинський М. «Патогенний текст» (Львів, 1996) та ін. Інтерес сучасних науковців викликають різні аспекти функціонування медіатексту, зокрема в соцмережах (Tau, L., Woo, S. E., Hickman, L., & Saef, R. M., 2020). Враховуючи здобутки багатьох учених, ми вже маємо деякі напрацювання різних аспектів теорії медіатексту, осмислення дискусійних проблем, спроби окреслення стрижневих понять, пропонували дефініції (напр., Шебештян, Шаповалова, 2015). А комплексно й більш повно виклали власні спостереження щодо медіатексту, розробили методику його аналізу за різними параметрами та подали відповідні схеми у виданні «Теоретико-практичні питання текстознавства» (Шаповалова, Шебештян, 2016).

У контексті засад лінгвістичного аналізу медіатексту важливим є врахування специфіки лінгвістичного аналізу медіатексту як центрального поняття підготовки професійного мовця – журналіста; опертя на базові для відповідної методики поняття, які є визначальними як для самого процесу вивчення медіатексту, так і для виокремлення різних типів аналізу журналістського твору.

Найсуттєвіші питання теорії медіатексту варто опрацьовувати з урахуванням відомих засад теорії пізнання – принципів діалектики, практики, об'єктивності, історизму та ін., – задіюючи загальнонауковий та спеціальний інструментарій. Методика лінгвістичного аналізу тексту стосується і теоретичного, і прикладного рівнів, що виявляється в можливості застосування результатів у навчальному процесі, у професійній діяльності медійника. А добір ключових категорій, критеріїв, розробка схем потребують обов'язкового врахування об'єктивних і суб'єктивних чинників: специфіки сучасного українського

медіапростору, різноманітних просторово-часових обставин, пріоритетів провідних масмедіа, фаховості журналістів тощо (що найбільш очевидно на лексичному, фраземному, словотвірному рівнях).

Щодо методики лінгвістичного аналізу медіатексту, звичайно, найбільш оптимальним орієнтиром є апробовані у мовознавстві підходи. Тому в методиці аналізу медіатексту / медіатвору актуальними залишаються поняття ознак, лінгвальних одиниць різних рівнів, компонентів, елементів, видів, типів, функцій. Коротко схарактеризуємо найбільш суттєве.

Медіатексту, як і тексту загалом, притаманні ознаки, зумовлені його природою. Як *іманентні* щодо журналістського твору розглядаємо такі центральні категорії: просторово-часова детермінованість, когезія та когерентність, синтагматичність / лінійність, довершеність. Але з огляду на потребу врахування специфіки медіатексту (актуалізованого в різних видах ЗМІ), глибшого пізнання природи тексту як однієї з ланок комунікації, принциповим під час лінгвістичного аналізу є розуміння *первинних / основних* та *вторинних / факультативних* ознак.

Завдяки обов'язковим ознакам, таким, які не залежать від змістових і формальних особливостей, аудиторного спрямування, ідіостиллю медіатекст, як і всякий інший текст, сприймається утворенням цілісним. *Когерентність* – первинна ознака медіатексту – ґрунтується на тісному взаємозв'язку внутрішнього і зовнішнього планів твору. Сміслова єдність забезпечується взаємодією мікротем та логікою розгортання макротем на рівні тематичної структури. Особливо виразним щодо цього є саме журналістський текст, для якого в більшості випадків характерна монотематичність. Тут когерентність досягається і за рахунок сукупності підпорядкованих основній темі підтем, і відповідними фонетичними, лексичними, фразеологічними, словотвірними тощо ресурсами. Серед основних ознак тексту – також *зв'язність*, для реалізації якої визначальними можна вважати граматичні засоби, правильність побудови, послідовність синтаксичних конструкцій, логічність розробки макротем. З когерентністю тексту тісно пов'язана й *когезія* – ще одна обов'язкова ознака.

Вона реалізується за допомогою всіх текстових засобів, як-от: структурно-композиційних, змістових, власне вербальних. Принагідно зауважимо, що розмежовують лінійну та вертикальну зв'язність (Кочан, 2008, с. 34). Перший тип спостерігаємо під час безпосереднього (контактного) зв'язку всіх елементів тексту, що виразно відображено в синонімії, узгодженні видо-часових форм дієслів, послідовності синтаксичних конструкцій тощо. Другий – стосується тематичної узгодженості кожної змістової частини тексту (мікротеми) з макротемою. Незважаючи на універсальність згаданих категорій для всіх типів тексту, засоби їх реалізації у зв'язку з функціональним навантаженням твору. Оскільки в науковій літературі традиційно більшу вагу приділяють художньому тексту, вважаємо за доцільне наголосити на специфіці саме журналістського тексту. У ньому домінує завдання оперативно поінформувати соціум про суспільно значущі реалії, тому й засоби, що утруднюють розуміння змісту, затьмарюють основну думку, можуть сприйматися неоднозначно, відходять на периферію, вживаються як додаткові й потребують декодування.

Як універсальну ознаку тексту назвемо *членованість*, можливість структурування за різними параметрами та з різною метою. Слушно виокремлюють глибинне та поверхове, концептуальне, методичне, змістове, графічне (Кочан, 2008, с. 38), інтонаційне, граматичне членування тощо. Взаємопов'язаність усіх первинних ознак тексту доводить можливість його членування на тематичні, логіко-поняттєві поділ, граматичні та інші компоненти. На основі загаданих первинних ознак виформовується *викінченість* медіатексту, тобто узгодженість задіяних лінгвальних ресурсів, синтагматично-парадигматичних засобів та зв'язків, etc. Вважаємо: під час вивчення журналістського тексту викінченість можна тлумачити ширше – як зв'язок із комунікативними обставинами (журналістськими завданнями, аудиторним спрямуванням, культурним, історичним, політичним тощо контекстом), гармонійність змісту і форми, що втілюється на багатьох рівнях (тематичному, логіко-поняттєвому, емоційно-експресивному тощо) і різними лінгвально-паралінгвальними засобами.

Коротко схарактеризуємо те, що, на нашу думку, вирізняє медіатекст серед інших. Перш за все він є важливою складовою масової комунікації. Орієнтація на широкий загал, тісний зв'язок із реальністю зумовлює його лінгвально-паралінгвальні особливості. Оскільки журналістський текст є продуктом професійної мовленнєвої діяльності, обов'язковими його рисами логічно вважати й культуромовні комунікативні: змістовність, нормативність / правильність, логічність, точність, ясність, різноманітність, багатство тощо. Усі ці категорії важливі, однак у контексті завдань нашої публікації характеризувати їх не будемо. Натомість зосередимося на іншому важливому аспекті лінгвістичного аналізу журналістського твору – врахуванні одиниць тексту.

При значному інтересі сучасних науковців до різних питань тексту проблемою залишається повний опис і систематизація його *одиниць*. Спробу комплексно розглянути одиниці тексту нами було вже зроблено (Шаповалова, Шебештян, 2016), стисло подаємо тут основні спостереження. Медіатекст включає мовні засоби усіх рівнів. Найменшою *комунікативною одиницею* є *речення* (у письмовому) / *синтагма, фраза* (в усному тексті), хоча тут можна оперувати й поняттями «*висловлювання*» / «*судження*», які на рівні логіки узгоджуються із зазначеними вище.

З огляду на те, що усний текст первинний, широко представлений в аудіовізуальних ЗМІ, не можна залишити поза увагою фонетичний рівень, який актуальний для текстів аудіовізуальних медіа. Усне мовлення фундаментально опрацьоване в українському мовознавстві, зокрема і Ю. О. Карпенком (1996). Тому результати досліджень не можна ігнорувати і під час вивчення усного журналістського твору. Отже, потрібно зважати як на сегментні, так і на суперсегментні складові мовлення. Серед них можна виокремити некомунікативні й комунікативні. Мінімальними некомунікативними сегментними одиницями є фонетичні слова (окремі лексеми або групи лексем, об'єднаних акцентно). З них вибудовуються більші утворення – синтагми, які за своїм змістом і граматичними рисами співвідносні в синтаксисі з простим реченням або частиною складного. Із синтагм складаються фрази, котрі є

реальними (комунікативно значущими) одиницями тексту, оскільки в них реалізується мікротема. Відповідно текст членується на фрагменти, які становлять послідовність одиниць (фонетичних слів – синтагм – фраз), що сприймаються як органічна тематично-структурна єдність. До слова, у письмовому тексті вона графічно відповідає абзацу, який є найбільш поширеним способом членування медіатексту за мікротемами. У великих за обсягом журналістських матеріалах застосовують ще й поділ на розділи.

Зазначимо, що реалізація лінійних одиниць неможлива без надлінійних. Тому в методиці лінгвістичного аналізу аудіовізуального тексту інтонаційна складова, компоненти фразового наголосу (синтагматичний, фразовий, логічний, емфатичний наголоси, паузи різного типу) слугують критеріями осмислення. До прикладу, можна оцінювати усний журналістський текст з погляду емоційного забарвлення, відповідності логічному компоненту, нормативності акцентуації. Останнє, за нашими спостереженнями, є надзвичайно актуальним питанням сучасної журналістської практики, яке потребує окремого аналізу.

В аспекті лексикології як мінімальну неподільну одиницю медіатексту можна розглядати слово / лексему – суттєвий компонент логіко-поняттєвого плану. Тому ця одиниця є базовою для розгортання макротеми, організації змістової структури журналістського тексту, формування логіко-поняттєвого каркасу. Зауважимо: оскільки всі одиниці тексту / медіатексту (від меншої некомунікативної до більшої комунікативної) перебувають у тісних зв'язках – морфологічних, синтаксичних, стилістичних, то навіть при частковому вивченні тексту (наприклад, за окремими лінгвальними рівнями) треба це враховувати.

Зрозуміло, що все зазначене безпосередньо стосується методики лінгвістичного аналізу медіатексту. Тут можна говорити про частковий аналіз, орієнтований на рівні мови, тобто лексичний, фразеологічний, морфологічний, синтаксичний та ін. За сукупністю задіяних ресурсів, домінуванням стильових засобів, сферою актуалізації доцільно виокремлювати стилістичний аналіз медіатексту, аналіз жанрових особливостей тощо. Відповідні підходи до

вивчення журналістського твору ми задіюємо послідовно в навчальному процесі та у власній науковій роботі, зокрема й під час опрацювання закарпатських медіатекстів, де визначили основні лінгвальні риси місцевого колориту (Шебештян, Шаповалова, 2021, с. 470-496). Максимально вичерпне уявлення про текст дає його комплексний аналіз, зокрема культуромовний або структурний (з урахуванням усіх компонентів: тематичного, логіко-поняттєвого, інформаційного, емоційно-експресивного, архітектонічного та ін.).

З'ясувавши основні особливості лінгвістичного аналізу медіатексту як важливого поняття підготовки професійного медійника, можна стверджувати, що осмислення журналістського твору неможливе без урахування базових для відповідної методики понять – ознак, одиниць, компонентів та іншого, – оскільки саме вони є визначальними і для процесу вивчення медіатвору під час підготовки журналіста, і для теоретичного опрацювання різних типів аналізу журналістського твору. На нашу думку, доцільно поглиблювати як прикладний аспект лінгвістичного аналізу медіатексту, так і теоретичний фундаментальний.

Отже, запропоновані теоретико-практичні розробки спрямовані на комплексне ґрунтовне, багатоаспектне вивчення медіатексту (всіх видів ЗМІ) як основного предмета журналістської діяльності. Знання з текстознавства, безперечно, входять у базовий комплекс підготовки професійного медійника. Добра орієнтація в різних аспектах текстотворення, глибоке розуміння всіх компонентів журналістського твору забезпечить високий культуромовний рівень фахівця, загалом ефективність його професійної діяльності. Отже, багатоаспектне, вдумливе опрацювання медіатексту на підставі методики лінгвістичного аналізу вважаємо дієвим інструментом опанування журналістської професії у вищій школі. Цей підхід уже втілено під час вдосконалення освітньої програми в межах міжнародного проєкту *“Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism”* (Еразмус+ КА2), а орієнтація на фундаментальне осмислення медіатворчості, вироблення критичного мислення майбутнього фахівця (що справді є результатом послідовного систематичного читання й аналізу

різноманітних журналістських текстів) схвально оцінені й закордонними експертами.

Література

- Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.
- Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика проведення лінгвістичного аналізу тексту. К.: Вища школа, 1984. 120 с.
- Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту. К.: Знання, 2008. 423 с.
- Кузнєцова Т. В. Комунікативно-концептуальний підхід як основа аксіологічного дослідження медіатексту. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31 (70), № 2, ч. 4. С. 208–2015 <https://surl.li/wajwjj>
- Радзієвська Т. В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення: дис... д-ра філол. наук: 10.02.15; НАН України, Ін-т укр. мови. К., 1999.
- Різун В. В., Мамалига А. І., Феллер М. Д. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту. К.: РВЦ «Київський університет», 1998. 336 с.
- Серажим К. С. Текстознавство. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 527 с.
- Українська мова: Енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.. К.: Українська енциклопедія, 2004. 752 с.
- Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород: Гражда, 2016. 100 с.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Відображення місцевого колориту в сучасних закарпатських медіатекстах. *Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття*: монографія. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 470-496.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Ознаки тексту як універсальна категорія для творів усіх стилів і жанрів. *Мова. Суспільство. Журналістика*: Збірник матеріалів і тез ХХІ міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство.

Журналістика» (Київ, 3 квітня 2015). К.: Видавець Паливода А. В., 2015. С. 101-104.

Tay, L., Woo, S. E., Hickman, L., & Saef, R. M. (2020). Psychometric and Validity Issues in Machine Learning Approaches to Personality Assessment: A Focus on Social Media Text Mining. *European Journal of Personality*, 34(5), 826–844.

II. СХЕМИ АНАЛІЗУ

Коментар до виконання аналізу

Запропоновані підходи призначені для глибшого вивчення і розуміння специфіки медіатексту під час вивчення дисциплін медіалінгвістичного й вузькоспеціалізованого циклів. Схеми можна застосовувати у процесі аналізу текстів різних видів (друкованих, аудіовізуальних, конвергентних), хоча слід враховувати, що усний текст потребує особливої уваги ще й щодо аспектів звукового оформлення (докладнішої характеристики сегментних і суперсегментних засобів).

Незалежно від типу аналізу роботу над медіатекстом слід починати з уважного кількаразового його прочитання. Для успішної інтерпретації різних аспектів твору варто за потреби заздалегідь актуалізувати засвоєні під час вивчення різних журналістичкознавчих дисциплін поняття й терміни, оскільки вони є інструментом наукового пізнання тексту (так, наприклад, неможливо виконати лексико-фразеологічний аналіз без залучення таких понять-термінів, як *лексема, фразема, метафоризація, десемантизація* тощо; синтаксичний – без окреслень *складне синтаксичне ціле, надфразна єдність, пряма / непряма / невласне-пряма мова, конструкція мішаного типу* та ін. або жанровий – не задіюючи терміноодиць на зразок *жанр, інформаційна група, аналітична складова, художньо-публіцистичні засоби* і под.).

Під час аналізу спостереження щодо різних особливостей медійного тексту бажано фіксувати письмово, аргументуючи власні узагальнення достатньою кількістю інвентарю фактів. Аналіз слід завершувати конкретними, чітко і ясно сформульованими висновками, які впливають з усього викладеного.

Оскільки у схемах враховано більшість важливих аспектів журналістського текстотворення, запропоновані моделі аналізу можна ефективно використовувати під час опанування різноманітних фахових дисциплін: теорії та практики журналістської творчості (друкованої, аудіовізуальної, конвергентної), сучасної української мови масмедіа, новітньої

історії журналістики, публіцистики, літературного редагування, стилістичного практикуму, а також у процесі виконання студентських наукових робіт.

2.1. Лексико-фразеологічний аналіз медіатексту

1. Встановити відповідність застосованих лексико-фразеологічних засобів літературній нормі.
2. З'ясувати наявність і співвідношення в тексті літературних та позалітературних елементів. За наявності ненормативних засобів визначити авторську мотивацію, доцільність застосування у зв'язку з темою.
3. Виявити одиниці спеціального вжитку, кваліфікувати їх за групою, обґрунтувати необхідність застосування.
4. Визначити кількість і склад, пояснити вживання пасивних одиниць.
5. Встановити запозичені елементи, виокремити сучасні запозичення, пояснити їхнє значення й походження.
6. Виявити й проаналізувати лексико-фразеологічні явища, репрезентовані в тексті (переосмислення; авторська трансформація змісту і форми, синонімія, антонімія, паронімія тощо).
7. Зробити висновок про доречність / недоречність застосованих засобів.
8. Пояснити лексико-фразеологічні недоліки тексту, запропонувати правильні, більш вдалі варіанти.

2.2. Синтаксичний аналіз медіатексту

1. З'ясувати кількість комунікативних синтаксичних конструкцій (речень, надфразних єдностей, фраз).
2. Встановити співвідношення з мікротемами та абзацами (в письмовому медіатексті).
3. Схарактеризувати зумовленість співвідношення простих і складних речень темою, журналістським завданням, жанром.
4. Виявити фігури стилістичного синтаксису, кваліфікувати їх, окреслити роль.
5. Визначити, наскільки якісно-кількісні синтаксичні особливості медіатексту зумовлені авторською манерою / ідіостилем (для порівняння слід залучити ще кілька текстів цього ж автора).
6. Зробити висновок про доречність / недоречність застосованих засобів.
7. Пояснити синтаксичні недоліки тексту, запропонувати правильні, більш вдалі варіанти.

2.3. Стилiстичний аналіз медіатексту

1. Визначити фоностилiстичні засоби (ресурси милозвучності; псевдоалітерацію, псевдоасонанс; римування (свідоме / несвідоме); поетичні цитати).
2. Схарактеризувати лексичні та фразеологічні засоби (наявність і роль лексики спеціального вжитку, пасивних одиниць, іншомовних слів; фразеологізми, ужиті зі стилістичною метою; репрезентація явищ синонімії, антонімії, паронімії, омонімії; тропи).
3. Проаналізувати морфологічні засоби (морфологічні варіанти).
4. Розглянути синтаксичні засоби (частотність і мета використання синтаксичних конструкцій різних типів; стилістичні фігури).
5. Визначити стильову домінанту; особливості застосування оказіональних одиниць; специфічні риси авторського «я».
6. Зробити висновок про доречність / недоречність застосованих засобів.
7. Пояснити стилістичні недоліки медіатексту, запропонувати правильні, більш вдалі варіанти.

2.4. Культуромовний аналіз медіатексту

1. Оцінити змістовність аналізованого медіатвору (узгодженість предмета, змісту й форми мовлення; наявність об'єктивно цінної інформації тощо).
2. Схарактеризувати текст за критерієм правильності / нормативності (відповідність позамовним реаліям, істинності інформації, чинним літературним нормам та ін.).
3. З'ясувати ступінь точності журналістського мовлення в медіаторі (відповідність внутрішнього й зовнішнього планів висловлювання, адекватність лексико-фразеологічних засобів, залученої аргументації тощо).
4. Проаналізувати логічність розгортання змісту медіатексту (дотримання законів логіки, специфіка вияву методів, способів і прийомів логічного осмислення дійсності тощо).
5. Оцінити чистоту мовлення автора твору (послідовність дотримання літературної норми, відсутність нестандартизованих елементів, адекватність слововживання, незасміченість і т. ін.).
6. Схарактеризувати багатство й різноманітність мовлення (кількісно-якісні ознаки застосованих одиниць різних рівнів, способи вираження думки, образність, дотепність etc.).
7. Проаналізувати доречність і ясність викладу (відповідність задіяних мовних ресурсів комунікативній ситуації, зрозумілість висловлювань та ін.).
8. Визначити ступінь естетичності та дієвості мовлення (гармонійність, цілісність внутрішнього й зовнішнього планів, оптимальний добір засобів, очікуваний комунікативний ефект тощо).
9. Зробити висновок про культуромовний рівень аналізованого медіатексту.

2.5. Аналіз тематичного компонента структури тексту

1. Опрацювавши медіатекст, визначити його макротему та її зв'язок із назвою твору.
2. Виокремити мікротеми тексту (сформулювати назву кожної мікротеми, пронумерувати їх).
3. Проаналізувати зв'язки між виокремленими мікротемами, встановити підпорядкованість мікротем макротемі. За потреби прокоментувати відхилення від макротемі.
4. Виявити в аналізованому медіатексті інші теми, що безпосередньо не стосуються макротемі.
5. Зробити висновок про однорідність / неоднорідність тематичного компонента структури тексту.
6. Виявити особливості авторського та перцептивного варіантів тематичного компонента. Пояснити розбіжності.
7. Зробити висновок про розгортання і розкриття макротемі.

2.6. Аналіз фактологічного компонента структури тексту

1. Виокремити макро- і мікротеми тексту.
2. У межах кожної мікротеми встановити факти, що служать для її розкриття.
3. З'ясувати кількісні та якісні особливості фактів стосовно кожної з мікротем (кваліфікувати їх за типом, джерелами та способом вираження: вербальні / невербальні, одно- / багатослівні тощо).
4. Виявити недоліки у фактологічному компоненті структури аналізованого тексту (надмірність, недостатність фактів).
5. Встановити особливості авторського і перцептивного варіантів фактологічного компонента тексту. Пояснити розбіжності.
6. Зробити висновок про вдалість / невдалість фактологічного компонента структури у зв'язку з розкриттям і розгортанням макротем тексту.

2.7. Аналіз інформаційного компонента структури тексту

1. На основі виокремлених мікротем і фактів, що служать для їх розкриття, встановити співвідношення нової та вже відомої читачеві інформації (враховуючи аудиторне спрямування часопису та його тип).
2. Прокоментувати виявлене співвідношення у зв'язку з основними функціями ЗМІ.
3. З'ясувати зумовленість інформаційної складової медіатексту його жанровою належністю.
4. Встановити особливості авторського і перцептивного варіантів інформаційного компонента структури тексту. Пояснити розбіжності.
5. Зробити висновок про вдалість / невдалість інформаційного компонента у зв'язку із завданнями журналіста й ефективністю їх реалізації.

2.8. Аналіз логіко-поняттєвого компонента структури тексту

1. Виокремити макро- і мікротеми медіатексту.
2. У межах кожної мікротеми встановити ключові поняття, які є смисловим ядром.
3. З'ясувати зв'язок і співвідношення виявлених стрижневих понять.
4. Встановити узгодження ключових понять із макротемою тексту та способом, послідовністю її розгортання.
5. Виявити логічні зв'язки між поняттями, зазначити логічні недоліки (відхилення, недостатність понять тощо).
6. Встановити особливості авторського і перцептивного варіантів логіко-поняттєвого компонента структури тексту. Пояснити розбіжності.
7. Зробити висновок про вдалість / невдалість логіко-поняттєвого компонента у зв'язку зі ступенем розкриття теми і загалом завданнями журналіста.

2.9. Аналіз емоційно-експресивного та психологічного компонентів структури тексту

1. Виокремити макро- і мікротеми тексту.
2. З'ясувати емоційне забарвлення розробки кожної з мікротем (позитивні / негативні / нейтральні емоції).
3. Схарактеризувати засоби експресії (інгерентні / адгерентні) в медіатексті.
4. Проаналізувати основні засоби вираження авторських емоцій (лексичні, словотвірні, морфологічні тощо).
5. Встановити домінанту в емоційно-експресивному компонентів структури медіатексту, її зв'язок із розкриттям теми.
6. З'ясувати авторську мотивацію щодо емоційно-експресивного плану вираження тексту; зробити припущення стосовно авторської інтерпретації теми на основі виявленого співвідношення раціонального та емоційного.
7. Встановити особливості авторського і перцептивного варіантів емоційно-експресивного та психологічного компонентів структури тексту. Пояснити розбіжності.
8. Зробити висновок про вдалість / невдалість емоційно-експресивного та психологічного компонентів у зв'язку з розкриттям теми і загалом завданнями журналіста.

2.10. Аналіз архітектонічного та композиційного компонентів структури тексту

1. Виявити елементи архітектоніки медіатвору.
2. Схарактеризувати лінгвальні складові архітектоніки (узгодженість із темою, ступінь участі у її розкритті).
3. З'ясувати композиційні особливості тексту (спосіб поділу на смислові фрагменти, співвідношення частин).
4. Виокремити паралінгвальні складові архітектоніки, зазначити їхній зв'язок з іншими елементами та роль у розкритті теми.
5. Встановити зумовленість застосованих архітектонічних складових змістом і жанром твору та завданнями автора.
6. Встановити особливості авторського і перцептивного варіантів архітектонічного та композиційного компонентів структури твору. Пояснити розбіжності.
7. Зробити висновок про вдалість / невдалість архітектонічного та композиційного компонентів структури у зв'язку з розкриттям теми і загалом завданнями журналіста.

2.11. Аналіз комунікативного компонента тексту

1. З урахуванням особливостей розгортання і розкриття теми з'ясувати набір репрезентованих у тексті основних функцій-варіантів комунікативного впливу (контактна, організаційна, формування поглядів, аферентна, заклична).
2. Схарактеризувати лінгвально-паралінгвальні засоби реалізації контактної функції.
3. Виявити особливості втілення організаційної функції.
4. Встановити специфіку реалізації функції формування поглядів, її зв'язок з авторською позицією, концепцією, світоглядом.
5. Окреслити особливості вияву аферентної функції.
6. З'ясувати засоби реалізації закличної функції.
7. Встановити особливості авторського і перцептивного варіантів комунікативного компонента структури медіатвору. Пояснити розбіжності.
8. Зробити висновок про вдалість / невдалість комунікативного компонента у зв'язку з розкриттям теми і загалом завданнями журналіста.

2.12. Комплексний аналіз медіатексту за структурою

1. Схарактеризувати тематичний компонент (вказати макро- і мікротеми, особливості розгортання і розкриття теми, спільне та відмінне авторського й перцептивного варіантів).
2. Розглянути фактологічний компонент структури (з'ясувати кількісні та якісні особливості фактів стосовно кожної з мікротем, кваліфікувати їх за типом, джерелами та способом вираження; виявити недоліки; встановити особливості авторського і перцептивного варіантів).
3. З'ясувати особливості інформаційного компонента (на основі виокремлених мікротем і фактів встановити співвідношення нової та вже відомої читачеві інформації; прокоментувати виявлене співвідношення у зв'язку з основними функціями ЗМІ та жанровою належністю медіатексту; встановити специфіку авторського і перцептивного варіантів).
4. Окреслити логіко-поняттєвий компонент (у межах кожної мікротемати встановити ключові поняття, зв'язок і співвідношення між ними; з'ясувати узгодження ключових понять із реалізацією макротемати; виявити логічні зв'язки між поняттями, зазначити логічні недоліки; встановити особливості авторського і перцептивного варіантів).
5. Схарактеризувати емоційно-експресивний та психологічний компоненти структури (врахувати емоційне забарвлення розробки кожної з мікротем, емоційно-експресивні засоби; встановити домінанту в емоційно-експресивному компоненті медіатексту, її зв'язок із розкриттям теми, а також авторську мотивацію щодо емоційно-експресивного плану; виявити особливості авторського і перцептивного варіантів).
6. Проаналізувати архітектонічний та композиційний компоненти структури (виявити елементи архітектоніки; з'ясувати композиційні особливості тексту; встановити зумовленість застосованих

архітектонічних складових змістом і жанром твору та завданнями автора; розглянути особливості авторського і перцептивного варіантів).

7. Виявити специфіку комунікативного компонента (з'ясувати набір репрезентованих у тексті основних функцій-варіантів комунікативного впливу /контактна, організаційна, формування поглядів, аферентна, заклична/; встановити основні засоби реалізації функцій; виявити особливості авторського і перцептивного варіантів).
8. Узагальнити спостереження, враховуючи критерій ефективності / неефективності, основні вимоги до журналістського тексту, авторські завданнями та функції засобів масової інформації.

2.13. Аналіз жанрової належності тексту

1. Визначити тему аналізованого медіатексту.
2. З'ясувати спосіб розгортання теми; у випадку, якщо вона розкривається за рахунок кількох / багатьох мікротем, назвати їх та коротко схарактеризувати.
3. Встановити особливості фактологічного (типи фактів, їх кількість) та інформаційного (співвідношення відомого і нового) компонентів розгортання теми / мікротем.
4. Виявити стрижневі поняття, пояснити співвідношення з темою / мікротемами.
5. З'ясувати особливості емоційно-експресивної та психологічної складових журналістського тексту (основні засоби привернення уваги, емоційна домінанта).
6. Визначити наявність у тексті авторських міркувань, узагальнень, спосіб їх аргументації (на рівні фактів, логіки).
7. Окреслити тип мовлення (монолог, діалог чи їх поєднання), спосіб викладу (індуктивний, дедуктивний, традиційний), вид тексту (розповідь, роздум, опис, їх поєднання).
8. Схарактеризувати мовностильові ознаки (звернути увагу на різностильові засоби, контамінацію), стильову домінанту тексту і риси ідіостилю.
9. Оцінити обсяг, архітектоніку й композиційні особливості медіатвору.
10. Зробити висновок про жанрову належність тексту (група, підгрупа, контамінація форм).

2.14. Риторичний аналіз тексту

1. З'ясувати тематичні особливості (розгортання й розкриття, актуальність і соціальну значущість), зв'язок зі сферою реалізації (політична, економічна, освітня тощо).
2. Вивчити фактологічний компонент тексту (встановити кількісно-якісні особливості фактів, джерелами) у зв'язку з риторичними завданнями й потребами аудиторії; вказати на наявність / відсутність різноманітних маніпуляцій, прогалин, надмірності фактів.
3. Схарактеризувати інформаційний компонент (співвідношення нової та вже відомої реципієнтові інформації) у зв'язку з інтенціями оратора й інформаційними потребами аудиторії.
4. Розглянути логіко-поняттєвий компонент (виявити ключові поняття, логіку зв'язків між ними); зазначити логічні недоліки.
5. Опрацювати емоційно-експресивний та психологічний компоненти структури (емоційне забарвлення, зв'язок з проблемою, завданнями оратора, потребами аудиторії).
6. З'ясувати особливості архітектонічного та композиційного компонентів (основні лінгвальні й паралінгвальні складові архітектоніки, їх зумовленість завданнями оратора й аудиторним спрямуванням).
7. Вивчити специфіку комунікативного компонента (набір репрезентованих у тексті засобів комунікативного впливу на контактному, організаційному, концептуальному рівнях, а також реалізацію власне ораторських функцій тексту – інформативну, когнітивну, закличну, переконання, формування поглядів та ін.).
8. Схарактеризувати мовностильові інструменти реалізації основних завдань оратора (лексичні, фразеологічні, синтаксичні тощо), серед них визначити узуальні та okazіональні риторичні прийоми; прокоментувати відхилення від літературної норми.

9. З'ясувати залучені оратором невербальні засоби комунікації (адекватність, зв'язок із проблематикою, аудиторним спрямуванням).
10. Узагальнити аналіз, зробити висновок про основні особливості тексту, оптимальність задіяних ресурсів, відповідність їх авторському задуму, аудиторному спрямуванню, суспільній корисності, а також вимогам до модерного ораторського мистецтва.

2.15. Літредакторський аналіз медіатексту

1. Вивчити тематичний компонент (макро- і мікротеми, особливості розгортання й розкриття теми, спільне та відмінне авторського й перцептивного варіантів); у зв'язку з критеріями актуальності та соціальної значущості виявити переваги й недоліки.
2. Розглянути фактологічний компонент структури (встановити кількісно-якісні особливості фактів стосовно кожної з мікротем, кваліфікувати їх за типом, джерелами та способом вираження; визначити специфіку авторського і перцептивного варіантів); відзначити позитивне й негативне.
3. З'ясувати особливості інформаційного компонента (на основі виокремлених мікротем і фактів встановити співвідношення нової та вже відомої реципієнтові інформації; прокоментувати виявлене співвідношення у зв'язку з основними функціями ЗМІ та жанровою належністю медіатексту; встановити специфіку авторського і перцептивного варіантів); вказати на переваги та недоліки.
4. Опрацювати логіко-поняттєвий компонент (у межах кожної мікротемати встановити ключові поняття, зв'язок і співвідношення між ними; з'ясувати узгодження ключових понять із реалізацією макротемати; виявити логічні зв'язки між поняттями, встановити особливості авторського і перцептивного варіантів); зазначити логічні недоліки.
5. Розглянути емоційно-експресивний та психологічний компоненти структури (врахувати емоційне забарвлення розробки кожної з мікротем, емоційно-експресивні засоби; встановити домінанту в емоційно-експресивному компоненті медіатексту, її зв'язок із розкриттям теми, а також авторську мотивацію щодо емоційно-експресивного плану; виявити особливості авторського і перцептивного варіантів); відзначити те, що потребує коригування.

6. Схарактеризувати архітектонічний та композиційний компоненти структури (виявити елементи архітекtonіки; з'ясувати композиційні особливості тексту; встановити зумовленість застосованих архітектонічних складових змістом і жанром твору та завданнями автора; розглянути особливості авторського і перцептивного варіантів); виявити переваги й недоліки.
7. З'ясувати специфіку комунікативного компонента (набір репрезентованих у тексті основних функцій-варіантів комунікативного впливу, як-от: контактна, організаційна, формування поглядів, аферентна, заклична; встановити основні засоби реалізації функцій; виявити особливості авторського і перцептивного варіантів); вказати позитивне й негативне.
8. Зробити літредакторський висновок – узагальнення спостереження, враховуючи критерій ефективності / неефективності, основні вимоги до медіатексту, авторські завданнями та функції масмедіа, актуальні стандарти; лаконічно відзначити позитивне й негативне щодо кожного запропонованого вище параметру; сформулювати чіткі й конкретні рекомендації щодо вдосконалення медіатексту.

III. ТАБЛИЦІ

3.1. Ознаки медіатексту

Подані іманентні ознаки, зумовлені природою тексту, є обов'язковими для всіх вербальних творів, однак, з огляду на професійний характер журналістської лінгвальної діяльності, вторинні культуромовні ознаки тут варто розглядати як обов'язкові.

Іманентні / первинні	Вторинні
зв'язність / когезія	модальність
цілісність / когерентність (логіко-семантична, граматична, стилістична)	істинність / правдивість
Членованість	ефективність
Лінійність	дієвість
просторово-часовий континуум	культуромовна довершеність
Викінченість	

3.2. Одиниці медіатексту

Усі одиниці стосуються окремих рівнів мови, взаємозалежні та взаємозумовлені, і лише у єдності створюють текст як найбільшу комунікативну одиницю мови.

Некомунікативні	Комунікативні
фонема / звук	синтагма / просте речення
фонетичне слово / лексема	фраза / складне речення / надфразна єдність
синтагма / словосполучення / частина складного речення	

3.3. Компоненти тексту

Структура тексту полікомпонентна, кожен із компонентів передбачає авторський і перцептивний варіанти.

Компонент	Засоби вияву
Тематичний	Макротема, мікротеми (дві й більше)
Фактичний	Факти різних типів (політичні, економічні, культурні, освітні, релігійні, спортивні тощо)
Інформаційний	Наявність нової та відомої інформації, їх співвідношення
Логіко-поняттєвий	Ключові поняття, логічні зв'язки між компонентами, співвідношення із законами логіки
Емоційно-експресивний компонент	Емоційне забарвлення тексту (реалізується як нейтральне, позитивне, негативне), наявність лексем з певною конотацією, інгерентним чи адгерентним значенням
Композиційний	Складові побудови медіатексту: вступ, основна і висновкова частини
Архітектонічний	Текстові й паратекстові елементи медіатвору
Комунікативний	Реалізується на основі всіх попередніх засобів; стосується всіх етапів комунікації

3.4. Стильові різновиди тексту

Подані різновиди тексту стосуються основних функціональних стилів сучасної української літературної мови, засоби яких нерідко трапляються в різних комбінаціях, зумовлюючи мішані форми; у медіа домінують засоби публіцистичного стилю.

Стилі	Основні підстилі
Офіційно-діловий	законодавчий, дипломатичний, юридичний, адміністративно-канцелярський

Науковий	академічний (власне науковий), науково-навчальний, науково-популярний, науково-публіцистичний, виробничо-технічний
Публіцистичний	підстиль ЗМІ, публіцистично-науковий, публіцистично-художній
Розмовний	розмовно-побутовий, розмовно-офіційний
Художній	епічний, ліричний, драматичний, комбінований
Конфесійний	власне конфесійний, конфесійно-популярний, конфесійно-навчальний, конфесійно-обрядовий, конфесійно-публіцистичний

3.5. Макротипи медіатексту

У таблицю включено макротипи журналістики, що стосуються всіх видів ЗМІ (друкованих, радіо-, теле-, онлайн-). Подані жанрові різновиди трапляються як у типовому вигляді, так і в гібридному (напр., довгочит / лонгрид, розслідування, телепередача, ток-шоу тощо). Конкретний вияв форм залежить від журналістських завдань, змісту й дібраних лінгвально-паралінгвальних засобів.

Власне інформаційні	Аналітичні	Публіцистично-художні
змітка	стаття	есе
репортаж	рецензія	нарис
звіт	огляд	фейлетон
інтерв'ю	коментар	памфлет
телепередача	кореспонденція	довгочит / лонгрид
радіопрограма	розслідування	телепередача
	довгочит / лонгрид	блог
	телепередача	радіопрограма
	ток-шоу	
	блог	
	радіопрограма	

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
2. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Синтаксис сучасної української мови. Схеми і таблиці: *навч. посіб.* Чернівці: Рута, 2003. 159 с.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: *підручник.* Львів: ПАІС, 2004. 268 с.
4. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика проведення лінгвістичного аналізу тексту. К., 1984.
5. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: *навч. посіб.* К.: Юніверс, 2002. 280 с.
6. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: *навч. посіб.* К.: Знання, 2008. 423 с.
7. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: *монографія* / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород : РІК-У, 2021. 628 с.
8. Медіа Закарпаття крізь призму етнотолерантності (20-літтю кафедри журналістики Ужгородського національного університету присвячуємо): *монографія* / Є. Соломін, Ю. Бідзіля, Н. Толочко, Г. Шаповалова, Я. Шебештян. Ужгород : Гражда, 2019. 372 с.
9. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: *підручник.* Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
10. Потятиник Б. В., Лозинський М. В. Патогенний текст. Львів: Місіонер, 1996. 296 с.
11. Радзієвська Т. В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення [Текст] : дис... д-ра філол. наук: 10.02.15.; НАН України, Ін-т укр. мови. К., 1999. 390 арк.

12. Різун В. В., Мамалига А. І., Феллер М. Д. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту. К.: РВЦ «Київський університет», 1998. 336 с.
13. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
14. Серажим К. С. Текстознавство: *підручник*. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 527 с.
15. Сучасна українська літературна мова / за ред. А. П. Грищенка. К.: Вища школа, 1997. 493 с.
16. Українська мова: Енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Українська енциклопедія, 2000. 752 с.
17. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород: Гражда, 2016. 100 с.
18. Шебештян Я., Шаповалова Г. Ознаки тексту як універсальна категорія для творів усіх стилів і жанрів. *Мова. Суспільство. Журналістика*: Збірник матеріалів і тез XXI міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ, 3 квітня 2015). К.: Видавець Паливода А. В., 2015. С. 101-104.
19. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. К.: АртЕк, 1998. 336 с.

* * *

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.
2. Багмут А. Й. Інтонація як засіб мовної комунікації. К.: Наукова думка, 1980. 283 с. (Альма-матер).
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: *підручник*. К.: ВЦ «Академія», 2004. 342 с. (Альма-матер).

4. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: *підручник*. К.: ВЦ «Академія», 2008. 240 с. (Альма-матер).
5. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови: *навч. посіб.* К.: Вища школа, 1991. 231 с.
6. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: *навч. посіб.* К.: «Арт Ек», 1997. 224 с.
7. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).
8. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. К.: Радянська школа, 1955. 248 с.
9. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови. К.: Університетське вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
10. Гол Д. Онлайнова журналістика / пер. з англійської. К.: «К.І.С.», 2005. 344 с.
11. Горпинич В. О. Морфологія української мови: *підручник*. К.: ВЦ «Академія», 2004. 336 с. (Альма-матер).
12. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: *навч. посіб.* К.: Центр навчальної літератури, 2003. 536 с.
13. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: *монографія*. К.: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2008. 336 с.
14. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика: *навч. посіб.* Львів: ПАІС, 2009. 224 с.
15. Дудик П. С. Стилїстика української мови: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2005. 368 с. (Альма-матер).
16. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилїстика та культура мови). К.: Довіра, 1999. 431 с.

17. Загнітко А. П. Теоретична грамати́ка української мови. Синтаксис. Донецьк: Вид-во Донецького університету, 2001. 662 с.
18. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1994. 218 с.
19. Капелюшній А. О. Практична стилістика української мови: *навч. посіб.* Львів: ПАІС, 2007. 400 с.
20. Капелюшній А. О. Редагування в засобах масової інформації: *навч. посіб.* Львів: ПАІС, 2009. 432 с.
21. Капелюшній А. О. Типологія журналістських помилок. Львів: ЛНУ, 2000. 68 с.
22. Карпенко В. Основи професіональної комунікації. К.: Нора-прінт, 2002. 348 с.
23. Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови: *навч. посіб. для студентів філологічних факультетів.* Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.
24. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. К.: Вища школа, 1987. 351 с.
25. Кузнецова О. Аргументація в публіцистиці. Львів, 1992. 129 с.
26. Кузнецова О. Д. Засоби масової комунікації: *посібник.* Львів: ПАІС, 2005. 200 с.
27. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики: *підручник.* Київ: Знання, 2006. 628 с.
28. Лось Й. Д. Публіцистика й тенденції розвитку світу: *навч. посіб.* у 2 ч. Ч. 1. Львів: ПАІС, 2008. 376 с.
29. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2007. 360 с. (Альма-матер).
30. Михайлин І. Л. Основи журналістики: *підручник.* К.: ЦУЛ, 2002. 284 с.
31. Москаленко А. З. Теорія журналістики: *підручник.* К.: Експрес-об'ява, 1998. 336 с.

- 32.Огієнко І. І. Наука про рідномовні обов'язки: Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / проф. д-р Іван Огієнко. [факс. вид.]. К.: АТ «Обереги», 1994. 72 с.
- 33.Особливості мови і стилю засобів масової інформації / А. П. Коваль, Г. Я. Солганик, О. Ф. Пінчук, Г. К. Конторчук та ін. К.: Вища школа, 1983. 152 с.
- 34.Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика. К.: Вежа, 1994. 240 с.
- 35.Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. К.: Наукова думка, 1976. 286 с.
- 36.Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: *навч. посіб.* К.: Либідь, 2008. 240 с.
- 37.Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник / упоряд., вступ. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної; пер. з рос. К.: Мистецтво, 1985. 302 с. (Пам'ятки естетичної думки).
- 38.Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: *навч. посіб.* К.: Знання, 2006. 291 с. (Вища освіта ХХІ століття).
- 39.Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. Дрогобич: Відродження, 1997. 360 с.
- 40.Різун В. В. Літературне редагування: *підручник.* К.: Либідь, 1996. 240 с.
- 41.Різун В. В. Теорія масової комунікації: *підручник.* К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. 260 с.
- 42.Семенов О. М. Культура наукової української мови: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2010. 216 с. (Альма-матер).
- 43.Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: *навч. посіб.* К.: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
- 44.Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. К.: Критика, 2005. 464 с.
- 45.Стилістика української мови: *підручник* / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. К.: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.

46. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. К.: Вища школа, 1994. 414 с.
47. Сучасна українська літературна мова / за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.
48. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Гостримі пером. Основи журналістикознавчих розвідок. Ужгород: Карпати, 2012. 168 с.
49. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947 – 1953). К.: Темпора, 2012. 662 с.
50. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: *підручник*. К.: ВК «Академія», 2004. 408 с.
51. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2011. 304 с. (САМ!).

Словниково-довідкові видання

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. К.: ВД «КМ Академія», 1994. 254 с.
2. Словник епітетів української мови / С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт; за ред. Л. О. Пустовіт. К.: Довіра, 1998. 431 с. (Словники України).
3. Бирик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Х: Фоліо, 2006. 623 с. (Бібліотека державної мови).
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
5. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
6. Ганич Д. І., Олійник І. С. Російсько-український і українсько-російський словник. К.: Українська Радянська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1990. 560 с.

7. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень. К.: Наукова думка, 2001. 640 с. (Словники України).
8. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: словник-довідник. К.: Либідь, 1995. 192 с.
9. Головащук С. І. Словник наголосів. К.: Наукова думка, 2003. 320 с. (Словники України).
10. Горпинич В. О. Словник географічних назв України. К.: Довіра, 2001. 526 с. (Словники України).
11. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. К.: Радянська школа, 1986. 221 с.
12. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів: Фенікс, 1996. 224 с.
13. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища школа, 2005. 399 с.
14. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. К.: Наукова думка, 2004. 202 с. (Словники України).
15. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. К.: Довіра, 2004. 286 с. (Словники України).
16. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування: практичний словник-довідник журналіста. Львів: ПАІС, 2002. 576 с.
17. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. К.: Українсько-канадське СП «Кобза», 1995. 472 с.
18. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз / за ред. М. М. Пилинського. К.: Радянська школа, 1985. 152 с.
19. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. К.: Довіра. 2000. 169 с. (Словники України).
20. Культура української мови: довідник / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін.; за ред. В. М. Русанівського. К.: Либідь, 1990. 304 с.
21. Куньч З. Риторичний словник. К.: Рідна мова, 1997. 342 с.

- 22.Ленець К. В., Ставицька Л. О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. К.: Довіра, 2002. 284 с. (Словники України).
- 23.Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. 752 с. (Nota bene).
- 24.Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. К.: Довіра; Генеза, 1996. 942 с.
- 25.Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконіт, 2001.
- 26.Мащенко І. Г. Енциклопедія електронних мас-медіа: у 2-х томах. Запоріжжя: Дике поле, 2006.
- 27.Орфографічний словник української мови / уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. К.: Довіра, 1999. 989 с. (Словники України).
- 28.Орфоепічний словник / укл. М. І. Погрібний. К.: Радянська школа, 1984. 629 с.
- 29.Орфоепічний словник української мови: в 2 т. / уклад.: М. М. Пещак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб, В. В. Чумак, Г. М. Ярун. К.: Довіра, 2001 – 2003. (Словники України).
- 30.Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови. К.: Радянська школа, 1964. 639 с.
- 31.Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемчука, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. К.: Генеза, 2004. 736 с.
- 32.Полюга Л. М. Словник антонімів української мови / за ред. Л. С. Паламарчука. К.: Довіра, 2004. 284 с. (Словники України).
- 33.Пономарів О. Д. Фонема Г та Ґ. Словник і коментар. К.: ВЦ «Просвіта», 1997. 40 с.
- 34.Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник. К.: Наукова думка, 1996. 336 с.
- 35.Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007. 224 с.

- 36.Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта. Т. В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2000. 1018 с. (Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство).
- 37.Словник іншомовних слів / за ред. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1985. 968 с.
- 38.Словник синонімів української мови: в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. К.: Наукова думка, 1999-2000. (Словники України).
- 39.Словник скорочень в українській мові / уклад. Н. Д. Гула та ін.; ред.-упоряд. В. В. Жайворонок, М. М. Фещенко; за ред. Л. С. Паламарчука. К.: Вища школа, 1988. 512 с.
- 40.Словник соціологічних і політологічних термінів / уклад.: В. І. Астахова, В. І. Даниленко, А. І. Панов та ін.; за заг. ред. В. І. Астахової, В. І. Даниленка, А. І. Панова. К.: Вища школа, 1993. 141 с.
- 41.Словник труднощів української мови / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Радянська школа, 1989. 336 с.
- 42.Словник української мови: в 11 т. К.: Наукова думка, 1970-1980.
- 43.Словник української мови: у 20 т. / голов. наук. ред. В. М. Русанівський. Т. 1. К.: Наукова думка, 2010. 911 с. (Словники України).
- 44.Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К.: Знання, 2006. 367 с.
- 45.Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. К.: Критика, 2003. 336 с.
- 46.Ставицька Л. Український жаргон. Словник. К.: Критика, 2005. 496 с.
- 47.Сучасна українська мова: довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 1993. 336 с.
- 48.Сюсько М. І., Шебештян Я. М. Словник невідмінюваних в українській мові іменників. Ужгород: Гражда, 2017. 260 с.
- 49.Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: у 2 т. К.: Вища школа, 1984.

50. Українська мова: Енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2004. 824 с.
51. Український орфографічний словник / уклад.: М. М. Пещак та ін. К.: Довіра, 2002. 1006 с.
52. Український правопис. К.: Наукова думка, 2019. 393 с.
53. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / С. П. Бибик, І. Л. Михно, Л. О. Пустовіт, Г. М. Сюта. К.: Довіра, 1999. 507 с. (Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство).
54. УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. К.: Всеуито, Новий друк, 2003. 1414 с.
55. Фразеологічний словник: у 2 кн. / уклад. В. М. Білоножченко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. К.: Наукова думка, 1999.
56. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. / за ред. Л. С. Паламарчука. К.: Наукова думка. 1993.
57. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.
58. Штепа П. Словник чужослів. Знадібки. Торонто: видали Іван Гладун і сини, 1977. 452 с.